

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

درس / اول هستی بخش

آیات درس اول

۱. ترجمه و پیام آیات زیر را بنویسید.

(فاطر، ۱۵ تا ۱۷)

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ (۱۵) ترجمه: ای مردم ، شما به خدا نیازمندید ، و خداست که بی نیاز ستوده است.

پیام های آیه : ۱. همه مخلوقات از جمله انسان در وجود و هستی خود نیازمند خدا هستند. ۲. تنها وجود بی نیاز خداست و در هستی خود محتاج نیست. ۳. چون وجود خداوند وابسته به چیزی نیست ، کسی نمی تواند وجود او را بگیرد و نابودش کند. او در ذات خود غنی و بی نیاز است.

إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ (۱۶) ترجمه: اگر بخواهد شما را می برد و خلقی نو [بر سر کار] می آورد .

پیام آیه : چون وجود انسان و سایر مخلوقات وابسته به خداست ، اوست که می تواند آنها را ببرد یا نگه دارد.

وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بَعْزٍ (۱۷) ترجمه: و این [امر] برای خدا دشوار نیست .

پیام آیه: خداوند قادر است براینکه شما را ببرد و مخلوقات دیگری را بیاورد.

(النور، ۳۵)

اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ... (۳۵) ترجمه: خدا نور آسمانها و زمین است .

پیام آیه : خداوند نور هستی است ؛ یعنی تمام موجودات وجود خود را از او می گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می شوند.

۲. چه زمانی انسان متوجه وجود هستی بخش می شوند؟

*هرگاه انسان نگاهش از سطح ظاهری پدیده ها عبور کند ؛ از خود خواهد پرسید که این موجودات هستی خود را وامدار چه کسی هستند؟

نیازمندی جهان به خدا در پیدایش

۳. معرفت فطری انسان ها به خداوند را توضیح دهید.

هریک از اینان ها معرفت فطری به خداوند دارند، به این معنا که با تمام وجود خود خدا را در می یابند و حضورش را درک می کنند و به همین جهت در سختی ها و مشکلات به او پناهنده می شوند.

۴. قرآن چه راهی را برای کسب معرفت عمیق تر به خدا پیشنهاد می کند؟

درک نیازمندی جهان به خدا در پیدایش

۵. نیازمندی موجودات به خدا در مرحله پیدایش را با استدلال ثابت کنید.

بر نیازمندی موجودات به خدا در مرحله پیدایش می توان چنین استدلال کرد:

مقدمه اول) ما و این جهان وجودمان از خودمان نیست و پدیده ایم. (یعنی زمانی نبوده ایم و بعدا پدید آمدیم)
مقدمه دوم) موجوداتی که پدیده هستند و وجودشان از خودشان نیست؛ برای موجود شدن نیازمند به وجودی هستند که خودش وجودش از خودش باشد. (ذات نیافته از هستی بخش کی تواند که شود هستی بخش)
نتیجه: پس ما و این جهان وابسته به وجودی هستیم که وجودش از خودش و عین ذاتش می باشد و هستی از او جدا نمی شود. این وجود برتر و متعالی «خدا» است.

نیازمندی جهان به خدا در بقا

۶. رابطه مصنوعات انسانی با سازنده آن چگونه است؟

در مصنوعات انسانی رابطه ی چندانی میان بقای یک مصنوع با سازنده ی آن وجود ندارد، زیرا سازنده ی این مصنوعات علت اصلی این مصنوعات نبوده و به اجزای آن وجود نبخشیده است بلکه تنها اجزای آن را جابجا و در جای خود قرار داده است.

۷. دو مرحله نیازمندی موجودات به خدا را بنویسید.

نیازمندی موجودات به خداوند نه تنها منحصر در مرحله ی پیدایش نیست؛ بلکه برای بقا و ادامه نیز به او نیازمند اند و هستی موجودات به خداوند وابسته است.

۸. تفاوت رابطه مصنوعات انسانی با سازنده آن و رابطه خدا و جهان را توضیح دهید.

در مصنوعات انسانی رابطه ی چندانی میان بقای یک مصنوع با سازنده ی آن وجود ندارد، زیرا سازنده ی این مصنوعات علت اصلی این مصنوعات نبوده و به اجزای آن وجود نبخشیده است بلکه تنها اجزای آن را جابجا و در جای خود قرار داده است. اما در رابطه ی خدا با مخلوقات اینگونه نیست، نیازمندی موجودات به خداوند نه تنها منحصر در مرحله ی پیدایش نیست؛ بلکه برای بقا و ادامه نیز به او نیازمند اند و هستی موجودات به خداوند وابسته است.

۹. رابطه خداوند با مخلوقات را در قالب یک مثال توضیح دهید.

رابطه خداوند با مخلوقات مانند رابطه پرتوهای نور با منبع آن است ، همانطور که اگر خورشید نور افشانی نکند ، دیگر پرتو نوری نیست؛ اگر خداوند هم هستی بخشی نکند ؛ دیگر موجودی در جهان باقی نخواهد ماند. از این رو خداوند خود را «غنی» خوانده و سایر مخلوقات را «فقیر» و نیازمند به او.

۱۰. چرا نسبت و رابطه ی انسان و سایر مخلوقات با خداوند که رابطه ی فقیر با غنی است، هیچ گاه تغییر نمی کند؟

نسبت و رابطه ی انسان و سایر مخلوقات با خداوند که رابطه ی فقیر با غنی است، هیچ گاه تغییر نمی کند حتی اگر انسان کمالات نامحدود کسب کند باز هم نسبت به خدا همچنان فقیر بلکه فقیر تر خواهد بود زیرا هستی خود و همه ی آنچه را که از کمالات بدست آورده است ، از خداوند دارد.

۱۱. در چه صورتی انسان ها در بهتری از فقر و نیازمندی خود به خداوند خواهند داشت؟

انسان ها هر قدر که به معنای حقیقی کامل تر شوند ، فقر و نیازمندی خود به خداوند را بهتر درک خواهند کرد و بندگی و عبودیتشان در پیشگاه خداوند قوی تر و بیشتر خواهد شد. (به همین دلیل انبیاء، ائمه و اولیاء ؛ راز و نیاز شان با خدا و کمک خواستنشان از او بیش از دیگران بوده است)

مقایسه رابطه جهان و خدا با رابطه ی ساعت و سازنده ی آن

شباهت ها	تفاوت ها
جهان و ساعت هر دو پدیده اند.	وجود جهان از خداست اما وجود ساعت از ساعت ساز نیست او فقط اجزاء را نظم می دهد.
هر دو به خالق و آفریننده نیازمند اند	دوام و بقای ساعت به ساعت ساز نیست اما بقای جهان به خالق آن است
هر دو مرکب از اجزا می باشند و هر دو منظم و هدفدارند	نظم و پیچیدگی ساعت قابل مقایسه با جهان نیست .

خداوند ، نور هستی

۱۲. خداوند، در قرآن کریم، خودش را چه معرفی می کند؟ و منظور از آن چیست؟

خداوند، در قرآن کریم، خودش را نور آسمان ها و زمین معرفی می کند. نور، آن چیزی است که خودش پیدا و آشکار است و سبب پیدایی و آشکار شدن چیزهای دیگری شود. نور بودن خداوند بسیار برتر و بالاتر است. او نور هستی است. یعنی تمام موجودات، وجود خود را از او می گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می شوند و وجودشان به وجود او وابسته است.

۱۳. چرا هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه ای از آیات الهی محسوب می شود؟

زیرا تمام موجودات، وجود و آثار وجودی خود را از او می گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می شوند و وجودشان به وجود او وابسته است.

۱۴. حضرت علی (ع) در باره جلوه گری الهی جهان چه می فرمایند؟

«الحمد لله المتجلی لخلقه بخلقه» ترجمه: سپاس خدای را که با آفرینش موجودات برای آفریدگان تجلی کرد.

«ما رأیت شیئا إلا و رأیت الله قبله وبعده و معه» ترجمه: هیچ چیزی را ندیدم مگر این که خدا را قبل از آن، بعد از آن و با آن مشاهده کردم.

۱۵. شعار ذیل مرتبط با چه موضوعی است؟ (جهان جلوه خداست)

دلی کز معرفت نور و صفا دید به هر چیزی که دید اول خدا دید

بابا طاهر نیز از مشهود بودن خداوند این گونه سخن می گوید

به صحرا بنگرم صحرا تو بینم به دریا بنگرم دریا تو بینم

به هرجا بنگرم کوه و در و دشت نشان از قامت رعنا تو بینم

۱۶. آیا کسب این معرفت که انسان در پشت پرده ظاهر و در وراء هر چیزی، خدا را ببیند هدفی امکان پذیر است؟ چگونه؟

کسب این معرفت برتر و عمیق که انسان در پشت پرده ظاهر و در وراء هر چیزی، خدا را ببیند، هدفی امکان پذیر است. بستر اصلی حرکت به سوی این هدف، پاکی و صفای قلب است که در اغلب جوانان و نوجوانان وجود دارد. به بیان دیگر با پاکسازی دل و جان خود می توان به این معرفت برتر دست یافت.

۱۷. چرا نمی توانیم به ذات خدا پی ببریم و بدانیم که او چیست و چگونه است؟

در پاسخ می گوییم: موضوعات مورد تفکر، دودسته اند: برخی از آنها در دایره شناخت ما قرار می گیرند زیرا اموری محدودند و ذهن ما می تواند بر آنها احاطه پیدا کند، مانند: گیاهان، حیوان ها، ستارگان، بهشت و جهنم که خصوصیات و چیرستی هر کدام را می توانیم از راه و روش ویژه هر کدام بشناسیم و بدانیم که آنها چگونه وجودی دارند.

برخی دیگر از آنها فراتر از توانایی دستگاه اندیشه ما هستند و ذهن ما نمی تواند بر آنها احاطه پیدا کند. زیرا لازمه شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آنهاست. خداوند حقیقتی نامحدود دارد و چون نامحدود است، در ظرف ذهن ما نمی گنجد و ذهن به حقیقت خداوند احاطه پیدا نمی کند. از این رو نمی توانیم بگوییم که چیست. هر چیرستی که برای او فوض کنیم، او را در حد تصورات ذهنی خود پایین آورده و محدود کرده ایم.

۱۸. چرا پیامبر فرمودند: « لا تفکروا فی ذات اللّٰه ، تفکروا فی آلاء اللّٰه » : در ذات و چیستی خداوند فکر نکنید ، در نعمت های خداوند تفکر کنید؟

زیرا خداوند حقیقتی نامحدود دارد و چون نامحدود است، در ظرف ذهن ما نمی گنجد و ذهن به حقیقت خداوند احاطه پیدا نمی کند. از این رو نمی توانیم بگوییم که چیست. هر چیستی که برای او فیض کنیم، او را در حد تصورات ذهنی خود پایین آورده و محدود کرده ایم.

۱۹. دین اسلام چه راهی را برای شناخت خدا پیش روی انسانها قرار داده است؟

دین اسلام ما را به تفکر در صفات الهی تشویق کرده است، چرا که شناخت صفات و ویژگی های خداوند، از راه شناخت مخلوقاتش تا حدودی امکان پذیر است .

۲۰. آیا خدا را می توان دید؟

رؤیت خداوند با چشم سر، غیرممکن است. زیرا چشم، یک ساختارمادی و جسمانی دارد و فقط از برخی اشیای مادی می تواند عکس برداری کند و به هیچ عنوان قادر به رؤیت موجودات غیرمادی (مانند فرشتگان) و وجود مقدس خداوند که هیچ شکل و تصویری و هیچ طول و عرض و ارتفاعی ندارد؛ نیست. دیدن خداوند با چشم سر اختصاص به عالم دنیا ندارد، بلکه در آخرت نیز با این چشم مادی نمی توان خدا را دید.

۲۱. آیه ذیل به چه موضوعی در رابطه با خدا اشاره دارد؟ عدم رؤیت خدا با چشم سر

۲۲. دلیلی نقلی بر عدم رویت خدا با چشم سر بیان کنید.

لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَ هُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَ هُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ

ترجمه: چشمها او را در نمی یابند و اوست که دیدگان را در می یابد ، و او لطیف آگاه است . (الأنعام، ۱۰۳)

۲۳.

اما مرتبه ای از دیدن وجود دارد که مرتبه ای متعالی است و نه تنها امکان پذیر است، بلکه از برترین هدف های زندگی می باشد این مرتبه، دیدن به وسیله «قلب» است.

۲۴. دلایل نقلی بر رؤیت قلبی خداوند را بیان کنید.

امام صادق به یکی از یاران خود، درباره این خبر که رسول خدا پروردگار را مشاهده کرد و مؤمنان نیز پروردگار را مشاهده می کنند، فرمود: «جدم، که درود خدا بر او و خاندانش باد، هیچ گاه پروردگارش را با چشم ظاهر ندید اما بدان که دیدن بر دو قسم است: دیدن با قلب و دیدن با چشم. کسی که منظورش از رؤیت، دیدار قلبی است، درست گفته است. اما کسی که رؤیت را

دیدار با چشم بدانند، به خدا و آیاتش کفر ورزیده است. زیرا رسول خدا فرموده است: «کسی که خدا را با مخلوقاتش شبیه سازد، حقیقتاً کافر است.»

سپس امام ادامه داد من از پدرم شنیدم که ایشان از پدر خود و او نیز از امام حسین چنین نقل کرد که فرمودند: از امیرالمؤمنین پرسیده شد: ای برادر رسول خدا، آیا پروردگارت را دیده ای؟ و ایشان فرمودند: چگونه پرستش نمایم کسی را که ندیده ام؟ چشم ها وی را از طریق مشاهده ندیده اند، ولی دل ها با حقایق ایمان دیده اند.

اندیشه و تحقیق

در آیه ۲۵ سوره روم تفکر کنید و ببینید که چه چیز را آیه و نشانه خداوند معرفی کرده است؟ دلیل آن را توضیح دهید.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ (۲۵) و از نشانه های او این است که آسمان و زمین به فرمانش برپایند؛ پس چون شما را با یک بار خواندن از زمین فراخواند، بناگاه [از گورها] خارج می شوید. (الروم، ۲۵)

پاسخ: برپا بودن جهان به امر خدا از نشانه های خداست یعنی اگر خداوند اراده فرماید آسمان و زمین را نابود خواهد کرد

به آیه ۲۲ و ۲۳ سوره یس مراجعه کنید و براساس آن آیات به سؤال های زیر پاسخ دهید.

وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تَرْجَعُونَ (۲۲) أَأَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً إِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَنُ أَنْ يَظُرَّ لَا تُغْنِي عَنْهُمْ شَيْئاً وَلَا يُنْقِذُونَ (۲۳) آخر چرا کسی را نپرستم که مرا آفریده است و [همه] شما به سوی او بازگشت می یابید؟ آیا به جای او خدایانی را بپرستم که اگر [خدای] رحمان بخواهد به من گزند برساند، نه شفاعتشان به حالم سود می دهد و نه می توانند مرا برهانند؟ (یس، ۲۲ و ۲۳)

الف) برخی انسان ها در چه لحظاتی بیشتر به یاد خدا می افتند؟ پاسخ: در لحظات حساس و خطری که احساس می کنند خودشان قدرت هیچ کاری ندارند

ب) توجه به خدا در چنین لحظاتی گویای چیست؟ پاسخ: هرکس در فطرت خود، خود را وابسته به یک قدرت بی پایان و بی نیاز می یابد.

درس دوم (یگانه بی همتا

آیات درس

۱. ترجمه و پیام آیات زیر را بنویسید.

... قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ترجمه: بگو «خدا آفریننده هر چیزی است، و اوست یگانه قهار (الرعد، ۱۶)

پیام آیه: خداوند در ذات خود یکتاست و تنها مبدأ و هستی بخش جهان است.

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ترجمه: بگو: «او خدایی است یکتا، (الإخلاص، ۱)

پیام آیه: خداوند در ذات خود یکتاست و تنها مبدأ و هستی بخش جهان است.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ (۴) ترجمه: و هیچ کس [در ذات و صفات] همانند و همتا و شبیه او نمی باشد. (الإخلاص، ۴)

پیام آیه: خداوند در ذات خود یکتاست و تنها مبدأ و هستی بخش جهان است.

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ترجمه: هیچ چیزی مانند او نیست (الشوری، ۱۱)

پیام آیه: خداوند در ذات خود یکتاست و تنها مبدأ و هستی بخش جهان است.

وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ

ترجمه: و آنچه در آسمان و آنچه در زمین است، فقط در سیطره مالکیت و فرمانروایی خداست، و همه امور به سوی او بازگردانده می شود. (آل عمران، ۱۰۹)

پیام آیه: چون خداوند خالق جهان است، مالک آن نیز می باشد.

مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا

ترجمه: برای ایشان (اهل آسمان ها و زمین) سرپرست و یآوری جز او نیست و احدی را در فرمانروایی اش بر جهان هستی شریک نمی گیرد. (الکهف، ۲۶)

پیام آیه: فرمانروای جهان خداست و هیچ کس در فرمانروایی شریک او نیست

أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ * أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ

ترجمه: مرا خبر دهید آنچه را می کارید، آیا شما آن را می رویانید، یا ما می رویانیم؟ (الواقعة، ۶۴و۶۳)

پیام آیه: همه مخلوقات در کار های خود نیازمند و وابسته به خداوند هستند، اما خداوند در اداره جهان به آنها نیازی ندارد.

۲. مهم ترین اعتقاد دینی و پایه و اساس تمام دین چیست؟ چرا؟

مهم ترین اعتقاد دینی و پایه و اساس تمام دین، توحید است؛ زیرا بدون اعتقاد به آن، هیچ اعتقاد دینی دیگر، اعتبار ندارد در واقع رُغرش توحیدی بر تمام آیات قرآن سایه افکنده و مانند روحی در پیکره معارف و احکام دین حضور دارد و به این پیکره، حیات بخشیده است.

۳. مفهوم توحید در کاربرد دینی به چه معناست؟

توحید : در کاربرد دینی، یعنی اعتقاد به این که خداوند یگانه است و شریک و همتایی ندارد.

۴. مراتب توحید را ضمن توضیح هر کدام بیان کنید.

۱. توحید در خالقیت : منظور از توحید در خالقیت این است که او تنها مبدأ و خالق جهان است. موجودات همه از او هستند و در کار آفرینش شریک و همتایی ندارد. به عبارت دیگر، جهان از اصل های متعدد پدید نیامده است.

۲. توحید در ربوبیت :

معنای ربوبیت (رَبّ) : خداوند ربّ العالمین است، یعنی تنها صاحب اختیاری است که تدبیر همهٔ امور هستی به دست اوست.

۵. با استدلال وحدانیت خالق و بطلان اعتقاد به چند مبدأ برای جهان را ثابت کنید.

این که تصور کنیم دو یا چند خدا وجود دارند و هر کدام خالق بخشی از جهان هستند یا با همکاری یکدیگر، این جهان را آفریده اند در واقع هر کدام از آنها را محدود و ناقص فرض نموده ایم، زیرا هر یک از خدایان باید کمالاتی را دارا باشد که دیگری آن کمالات را ندارد و گرنه عین همدیگر می شوند و دیگر چند خدا نیستند. چنین خدایان ناقصی، نیازمند هستند و هر یک به خالق کامل و بی نیازی احتیاج دارد که نیاز او را برطرف نماید.

۶. اعتقاد به چند خدایی در جوامع بشری را توضیح دهید.

اعتقاد به خدایان متعدد و چند مبدأ برای جهان، گاه در میان برخی جوامع وجود داشته و دارد. این افراد گاهی برای خیر و شر دو خدای جداگانه، و گاهی برای پدیده های گوناگون طبیعی (مانند باران، زمین، خورشید، باد و ...) چندین خدا در نظر می گرفتند و می پرستیدند.

۷. استدلالی برای توحید در ربوبیت بنویسید.

خداوند چون تنها خالق تمام جهان است، به طور طبیعی، تدبیر و پرورش همهٔ مخلوقات نیز تنها در اختیار اوست. اوست که جهان را اداره می کند و به سوی آن مقصدی که برایش معین فرموده، هدایت می نماید و به پیش می برد.

۸. شرک در ربوبیت را تعریف کنید

اگر کسی در کنار ربوبیت الهی، برای خود یا سایر مخلوقات حساسی جداگانه باز کند و فکر کند غیر خدا می تواند مستقل از خداوند، امور را تدبیر کند گرفتار شرک شده است.

۹. آیا این برداشت از توحید در ربوبیت که بر اساس توحید در ربوبیت؛ موجودات به خصوص انسان قدرت تدبیر ندارند درست است یا خیر؟ توضیح دهید.

توحید در ربوبیت، بدان معنا نیست که موجودات به خصوص انسان قدرت تدبیر ندارند؛ بلکه، توحید در ربوبیت بدین معناست که همه از آن خدا و تحت تدبیر اویند. به عبارت دیگر انسان وقتی رابطه خود را با خدا بررسی می کند، می بیند که هم خودش و هم نیرو و توان و استعدادهایش که با آن تدبیر امور می کند، از آن خداست و بصورت مستقل قدرت بر تدبیر ندارد. در نتیجه، درمی یابد که مربی حقیقی و پرورش دهنده اصلی؛ خداست، و باید شکرگزار او باشد.

۱۰. اگر کسی شفای بیمار را از رسول خدا، یا سایر اولیای دین درخواست کند و عقیده به توانا بودن آن بزرگواران در انجام این خواسته، و نیز دیگر نیازها، داشته باشد، آیا گرفتار شرک شده است؟

پاسخ: خیر، زیرا همان گونه که درخواست از پزشک برای درمان بیمار با توحید منافاتی ندارد، درخواست از اولیای الهی برای شفای بیماران نیز منافاتی با توحید ندارد. زیرا پزشک به واسطه اسباب مادی و آنان به واسطه اسباب غیرمادی این کار را انجام می دهند. اصولاً عقیده به توانایی پیامبر اکرم و اولیای دین (صلوات الله علیهم) در برآوردن حاجات انسان (مانند شفا دادن) وقتی موجب شرک است که این توانایی را از خود آن ها بدانیم. اما اگر این توانایی را از خدا و به اذن خدا بدانیم، عین توحید است و از این جهت مانند اثر شفابخشی داروست که خداوند به آن بخشیده است.

پیشنهاد

به آیه ۲۲ سوره انبیاء مراجعه کنید و توضیح دهید که این آیه شریفه درباره چه موضوعی است و چگونه برای اثبات این موضوع استدلال کرده است؟

(لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ : اگر در آسمان و زمین معبودانی جز خدا بود بی تردید آن دو تباه می شد؛ پس منزّه است خدای صاحب عرش از آنچه [او را به ناحق به آن] وصف می کنند.)

این آیه در باره توحید در ربوبیت و نفی چند خدائی است. استدلال خداوند بر وحدانیت ربوبیت خود چنین است :

قضیه شرطیه)

مقدم: لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ ترجمه: اگر در آسمان و زمین معبودانی جز خدا بود (اگر تعدد آلهه بود)

تالی: لَفَسَدَتَا ترجمه: بی تردید آن دو (آسمان و زمین) تباه می شد (چون تدابیر خدایان متعدد سبب فروپاشی نظام هستی است)

رفع تالی: مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَاوُتٍ ترجمه: در آفرینش [خدای] رحمان، خلل و نابسامانی و ناهمگونی نمی بینی

(الملک، ۳)

نتیجه : نقیض مقدم هیچ مدبری و ربی غیر از خدای یگانه نیست.

درس سوم (حقیقت بندگی

آیات درس

۱. آیات زیر را ترجمه ؛ پیام آنها را بنویسید

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ ۚ ذَا صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

ترجمه : یقیناً خدا پروردگار من و پروردگار شماست؛ پس او را بپرستید، این است راه راست. (آل عمران، ۵۱)

پیام آیه : این آیه بیانگر رابطه توحید در ربوبیت و توحید در عبادت است. به این صورت که کسی لایق عبادت است که رب انسان باشد. «إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ» ← «فَاعْبُدُوهُ» توحید در عبادت

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ

ترجمه : آنان دانشمندان و راهبانان و مسیح پسر مریم را به جای خدا به خدایی گرفتند؛ در حالی که مأمور نبودند مگر اینکه معبود یگانه را که هیچ معبودی جز او نیست بپرستند؛ منزّه و پاک است از آنچه شریک او قرار می دهند. (التوبه، ۳۱)

پیام آیه : در این آیه بر توحید عملی و نفی شرک عملی یا عبادی تأکید شده است.

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ترجمه : و همانا در هر اممی پیامبری فرستادیم که [اعلام کند که] خدا را بپرستید و از [پرستش] طاغوت بپرهیزید. (النحل، ۳۶)

پیام های آیه : ۱. آیه به بعد اجتماعی توحید عملی اشاره دارد. ۲. دوری از طاغوت لازمه توحید عبادی است.

وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ (۲۲)

ترجمه : و هر کس همه وجود خود را به سوی خدا کند در حالی که ریکوکار باشد بی تردید به محکم ترین دستگیره چنگ زده است؛ و سرانجام و عاقبت همه کارها فقط به سوی خداست. (لقمان، ۲۲)

پیام آیه : ۱. آیه شریفه بیانگر بعد فردی توحید عملی است. ۲. لازمه تمسک به دست آویزی محکم ، برخورداری از توحید عملی است.

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ترجمه : همه ستایش ها، ویژه خدا، مالک و مربی جهانیان است. (الفاتحه، ۲)

پیام آیه : عبارت « اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ » در این آیه مبین توحید در عبادت و عبارت « رَبِّ الْعَالَمِينَ » مبین توحید در ربوبیت است .

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ترجمه : [پروردگارا!] تنها تو را می پرستیم و تنها از تو کمک می خواهیم. (الفاتحه، ۵)

پیام آیه : این آیه شریفه مبین توحید در عبادت یا توحید عملی است.

درس سوم

۲. رابطه ی توحید ذاتی، توحید در خالقیت، توحید در ربوبیت را با توحید در عبادت بیان کنید.

پس از این که انسان، خدا را به یگانگی شناخت (توحید ذاتی) و دانست که تنها وجود مستقل و تنها مبدأ جهان خداست (توحید در خالقیت) و همچنین، دانست تنها اوست که جهان را اداره می کند (توحید در ربوبیت)، این شناخت و اعتقاد، در زندگی و رفتار او تأثیر گذار است. (توحید عملی یا توحید در عبادت)

توحید ذاتی ← توحید در خالقیت ← توحید در ربوبیت ← توحید عملی یا توحید در عبادت

توحید در عبادت

پس از شناخت خداوند به عنوان تنها خالق و آفریننده جهان و تنها سرچشمه خوبی ها و زیبایی ها (توحید در خالقیت) و آگاهی به این که او تنها مالک (توحید در مالکیت)، سرپرست، اداره کننده و تنها تکیه گاه و پشتیبان جهان (توحید در ربوبیت) است، در می یابیم، که تنها وجود شایسته پرستش و اطاعت، یعنی تنها معبود واقعی انسان ها خداست و اطاعت از هر شخص دیگری اگر براساس اطاعت از خداوند نباشد، نابجا و غلط است. (توحید در عبادت)

۳. مراد از توحید در عبادت چیست؟

تنها وجود شایسته پرستش و اطاعت، یعنی تنها معبود واقعی انسان ها خداست و اطاعت از هر شخص دیگری اگر براساس اطاعت از خداوند نباشد، نابجا و غلط است. به بیان بهتر توحید در عبادت آن است که فقط خدای یگانه را پرستش کنیم، تسلیم فرمان های او باشیم و کارهای خود را فقط به قصد اطاعت از او و برای کسب رضایت او انجام دهیم .

۴. آیا اطاعت از رسول و جانشینان آن حضرت با توحید در عبادت منافات دارد؟ توضیح دهید

اطاعت از رسول گرامی او و اطاعت جانشینان آن حضرت لازمه توحید است. زیرا حکم و فرمان الهی از طریق رسول خدا و جانشینان بزرگوار آن حضرت به مردم می رسد و بدون تبعیت و اطاعت از آنان، اطاعت از خداوند ممکن نیست.

۵. ابعاد توحید در عبادت را بنویسید

الف) بُعد فردی: بعد فردی ناظر به این است که انسان فقط خدا را بپرستد و از او اطاعت نماید که از چنین فردی تعبیر به انسان موحد می شود.

ب) بُعد اجتماعی : بُعد دیگر توحید در عبادت، بُعد اجتماعی آن است که به معنای یگانه وی‌کپارچه شدن نظام اجتماعی در جهت خداوند و اطاعت همه جانبه از اوست.

۶. در چه صورتی بُعد اجتماعی توحید عبادی تحقق می یابد؟

جامعه از افراد گوناگون و نهادها و سازمان های مختلف تشکیل شده است. اگر این افراد بکوشند که در روابط خود با یکدیگر، به جای خواست ها و تمایلات خود، فرمان الهی را حاکم کنند و از پذیرش فرمان طاغوت ها و ظالمان و ستمگران سرباز زنند و مناسبات سیاسی و اقتصادی و روابط فرهنگی را منطبق بر احکام الهی و درجهت رضای او تنظیم نمایند، بُعد اجتماعی توحید عبادی تحقق می یابد.

۶. ویژگی های انسان موحد را بنویسید.

انسان موحد دارای شخصیتی یگانه و یکپارچه در جهت عبودیت و پرستش خداست ؛ زیرا او می کوشد کشش ها و تمایلات درونی و تصمیم ها و فعالیت های خود را به گونه ای سامان دهد که در یک هماهنگی مناسب، سمت و سوی خدایی بگیرند و بر محور بندگی او باشند. چنین فردی به میزانی که در این جهت پیش می رود، امیال و غرایز خود مانند میل جنسی، میل به قدرت و میل به ثروت را تنظیم و کنترل می نماید تا گرایش های برتر، مانند حقیقت طلبی، عدالت خواهی، نوع دوستی و احسان و جوانمردی در رفتار او ظهور بیشتری یابد

۷. ویژگی های فرد مشرک را بنویسید.

انسان مشرک فودی است چند شخصیتی با جهت گیری های متفرق و سمت و سوهای پراکنده و در خدمت معبودهای گوناگون که هرکدام او را به سویی می کشند و آرامشش را سلب می کنند زیرا وی به جای تبعیت از خداوند و کسب رضایت او، از هوای نفس خود یا دیگران اطاعت می کند و کارهایش را برای رسیدن به خواسته های نفسانی و یا خوشامد دیگران انجام می دهد.

۸. تشابه میان بعد فردی و اجتماعی توحید عبادی چگونه است؟

میان بُعد فردی و اجتماعی توحید تشابه و تناسب وجود دارد. همان طور که اگر کسی در مسیر توحید عملی گام بردارد، به شخصیتی متوازن، متعادل و زیبا می رسد، در جامعه ای نیز که در مسیر توحید حرکت می کند، نه تنها ستمگران بر مردم حاکم نمی شوند، بلکه روابط فرهنگی و مناسبات اقتصادی نیز به تعادل، توازن، هماهنگی و انسجام می رسد و به جامعه ای زیبا تبدیل می شود و عدالت اجتماعی در همه ابعاد آن واقعیت می یابد.

۹. ویژگی های جامعه موحد را بیان کنید

در جامعه ای که در مسیر توحید حرکت می کند، نه تنها ستمگران بر مردم حاکم نمی شوند، بلکه روابط فرهنگی و مناسبات اقتصادی نیز به تعادل، توازن، هماهنگی و انسجام می رسد و به جامعه ای زیبا تبدیل می شود و عدالت اجتماعی در همه ابعاد آن واقعیت می یابد.

۱۰. ویژگی های جامعه مشرک را بنویسید.

اگر هر یک از افراد جامعه، خواست ها و تمایلات دنیایی خود را دنبال کنند و فقط منافع خود را محور فعالیت های اجتماعی قرار دهند و اهل ایثار و تعاون و خیر رساندن به دیگران نباشند، تفرقه و تضاد جامعه را فرا می گیرد و امکان رشد و تعالی از بین می رود. همواره در چنین جامعه ای انسان های ستمگر و مستکبر، قدرت اجتماعی و سیاسی را به دست می آورند و انسان های دیگر را در خدمت امیال خود به کار می گیرند. در این گونه جوامع سخنی از حاکمیت خداوند و فرمان های او نیست، بلکه سخن از حاکمیت طاغوت و دستورهای اوست.

تفکر در آیات

در آیات ابتدای درس تفکر کنید و به سؤال های زیر پاسخ دهید

آیه ۳۱ سوره توبه مردم را به عبادت چه کسی دعوت می نماید؟ پاسخ: خدای واحدی که جز او الهی نیست.

بنا بر آیه ۳۶ سوره نحل، چه چیز لازمه توحید عبادی است؟ پاسخ: دوری از طاغوت

تسلیم در برابر خداوند مربوط به کدام قسم از توحید است؟ پاسخ: توحید در عبادت

عبارت « الحمد لله » بیانگر کدام قسم توحید است؟ پاسخ: توحید در عبادت

عبارت « رب العالمین » بیانگر کدام قسم توحید است؟ پاسخ: توحید در ربوبیت

عبارت « ایاک نعبد و ایاک نستعین » بیانگر کدام قسم توحید است؟ پاسخ: توحید در عبادت

آیات ۳۱ سوره توبه، ۳۶ سوره نحل و ۲۲ سوره لقمان مربوط به توحید فردی است یا اجتماعی؟

پاسخ: ۱ توبه، هردو، ۳۶ نحل، هردو، لقمان ۲۲، توحید فردی

۱۱ مهمترین شعار اسلام و دژ مستحکم توحید و اسلام چیست؟ چرا؟

کلمه « لا اله الا الله » کلمه توحید و مهم ترین شعار اسلام و جامع همه ابعاد و اقسام توحید و نفی هرگونه شرک است. زیرا این کلمه دژی است که انسان را از گناه حفظ می کند و به مراتب بالاتری از زیبایی ها و کمال ها می رساند و موجب فلاح و رستگاری وی می شود.

۱۲ جایگاه کلمه توحید « لا اله الا الله » را در سیره پیشوایان دین تبیین کنید.

پیشوایان ما همواره توصیه می کردند که این کلمه را در طول روز تکرار کنیم تا حقیقت آن در وجود ما نفوذ یابد و با جان ما عجین شود و در وصف آن سخنان فراوانی گفته اند از جمله: پیامبر اکرم (ص) فرموده اند: «بهای بهشت لا إله إلا الله است». و خود ایشان در جای دیگر می فرمایند: نه من و نه گویندگان قبل از من کلمه ای پرمحتوا همانند «لا إله إلا الله» نگفته ایم یا حضرت رضا(ع) در حدیث سلسله الذهب (زنجیره طلایی) به نقل از پدران معصومشان حدیث قدسی ذیل را مطرح می کنند.

«كَلِمَةُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» کلمه ی «معبودی جز الله نیست»

حصنی دژ مستحکم من است

فَمَنْ دَخَلَ حِصْنِي پس هر کس داخل دژ من شود

أَمِنَ مِنْ عَذَابِي از عذاب من در امان است .

۱۳. توضیح دهید که چگونه کلمه «لا إله إلا الله» انسان را از گناه حفظ می کند؟

هر گاه خود انسان به درک بالاتر و ایمان قوی تری نسبت به این عبارت برسد، نتیجه این درک برتر و ایمان قوی تر این خواهد بود که بیشتر از گناه در حضور خداوند و سرپیچی از راهنمای او دوری کند. به همین جهت این کلمه دژی است که انسان را از گناه حفظ می کند و به مراتب بالاتری از زیبایی ها و کمال ها می رساند.

۱۴. اولین سخن رسول خدا در دعوت مردم به اسلام چه بود؟

قولوا بگوئید.....

لا إله إلا الله خدایی جز خدای یگانه نیست.....

تُفْلِحُوا تا رستگار شوید.....

۱۵. مفهوم این سخن پیامبر (ص) را که می فرمایند: «این کلمه «لا إله إلا الله» دژی است که انسان را از شرک در عقیده و عمل حفظ می کند» را توضیح دهید.

این عبارت کوتاه که در حدّ یک کلمه است، از دو بخش تشکیل یافته، یکی نفی معبود (لا إله)، مانند بت های ساختگی و طاغوت ها و دیگری (الا الله) اثبات خدا به عنوان تنها کسی که سزاوار پرستش و اطاعت است؛ از این رو پیامبر فرمود: این کلمه دژی است که انسان را از شرک در عقیده و عمل حفظ می کند و به همین جهت خداوند این کلمه را «دژ مستحکم خود» امیده است.

توحید و شرک در جهان امروز

۱۶. محور و روح زندگی دینی و زندگی ضد دینی چیست؟

توحید، محور و روح زندگی دینی و شرک، محور و روح زندگی ضد دینی است.

۱۷. نمونه های شرک در زندگی انسان عصر امروز را بیان کنید.

۱. بسیاری از انسان ها چنان به امور دنیوی سرگرم شده اند که خدا را فراموش کرده و خداوند در قلب آنها جایگاهی ندارد. گویی هوی و هوس و آنچه و آن کس که آنان را به هوس هایشان می رساند، بت و معبودشان شده و آنها را می پرستند.

۲. انسان امروز در نحوه زندگی اجتماعی، روابط اقتصادی، احکام قضایی و روابط سیاسی، به رضایت خداوند توجه ندارد و تابع قدرت های استکباری است.

۳. بخش وسیعی از مردم جهان در انتخاب نوع پوشش، نوع غذا، نوع تفریح، مشاهده فیلم، مطالعه کتاب، ورود به سایت ها در اینترنت، به خواست و رضایت خداوند توجه نمی کنند.

۴. اسوه ها و الگوهایی که اکنون مطرح اند و تبلیغ می شوند، کسانی نیستند که خداوند معرفی می کند. (خداوند پیشروان علم، قهرمانان جهاد، فداکاران در راه آرمان های متعالی، مبارزان برای نجات از بند استعمار و وابستگی، و آنانی هستند که دیدارشان انسان را به یاد خدا می اندازد را به عنوان اسوه و الگو معرفی می کند).

۱۸. در چه صورتی معرفت به خداوند به عمل توحیدی مبدل خواهد شد؟

معرفت به خداوند، زمانی میوه خود را می دهد که از مرحله شناخت ذهنی به مرحله ایمان قلبی برسد و در قلب تثبیت شود. یعنی انسان به چشم قلب ببیند که خداوند در کوچک ترین حوادث عالم نیز حضور دارد و چرخ خلقت با تدبیر خداوند می گردد و این بت ها مانع رسیدن انسان به ایمان است. (شناخت ذهنی ← ایمان ← عمل (میوه معرفت))

۱۹. معیار ثابت شرک و بت پرستی از منظر قرآن کریم چیست؟

قرآن کریم معیار ثابت شرک و بت پرستی را به ما ارائه نموده و تطبیق این معیارها بر زندگی فردی و اجتماعی را بر عهده خودمان قرار داده است اطاعت از ارباب هایی جز خداوند، پذیرش سرپرستانی جز او، بندگی کسانی جز او و بالاخره خارج کردن دین خداوند از برنامه های زندگی و تقلید از کسانی که در جهت مخالف دین حرکت می کنند، شرک و بت پرستی است.

۲۰. ریشه بت پرستی و شرک جدید را بنویسید؟

ریشه بت پرستی و شرک جدید آن است که برخی از انسان ها در عین قبول داشتن خداوند، دین و دستورات آن را در متن زندگی خود وارد نمی کنند و تمایلات دنیایی و نفسانی خود را اصل قرار می دهند.

درس چهارم (در مسیر اخلاص

آیات درس

۱. ترجمه و پیام آیات را بنویسید.

قُلْ إِنَّمَا أُعْطِیْتُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَی وَفَرَادَى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا

ترجمه : بگو من شما را فقط به یک حقیقت اندرز می دهم [و آن] اینکه دو دو و یک یک برای خدا قیام کنید، سپس بیندیشید (سبا، ۴۶)

پیام آیه : قیام کردن برای خدا . (آیه مبین قیام خالصانه با انگیزه های الهی و حرکت فردی و دسته جمعی به سوی خداست.)

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَیْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصاً لَهُ الدِّینَ (۲)

ترجمه : بی تردید ما این کتاب را به حق و درستی به سوی تو نازل کردیم، پس خدا را در حالی که اعتقاد و ایمان را برای او [از هرگونه شرکی] خالص می کنی، پرست.

(الزمر، ۲)

پیام آیه : خدا را خالصانه عبادت کنید. (فاعبدوا الله مخلصا له الدين)

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَیْكُمْ يَا بَنَى آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّیْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِینٌ * وَأَنْ اَعْبُدُونِی هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِیمٌ

ترجمه : ای فرزندان آدم! آیا به شما سفارش نکردم که شیطان را مپرسید که او بی تردید دشمن آشکاری برای شماست؟ و اینکه مرا بپرسید که این راهی است مستقیم، (یس، ۶۰ و ۶۱)

پیام آیه :

۱. آیات ۶۰ و ۶۱ سوره یس از ما می خواهد شیطان را عبادت نکنیم (لَا تَعْبُدُوا الشَّیْطَانَ)

۲. شیطان دشمن حقیقی انسان است. (إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِینٌ)

۳. فقط خدا باید پرستش شود. (أَنْ اَعْبُدُونِی)

۴. پرستش خداوند صراط مستقیم است. (أَنْ اَعْبُدُونِی هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِیمٌ)

...كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ

ترجمه : اینچنین کردیم تا بدی و فحشا را از او دور سازیم؛ چرا که او از بندگان مخلص ما بود! (یوسف، ۲۴)

پیام آیه : اخلاص باعث دوری انسان از گناهان می شود (حضرت یوسف از آن جهت توانست در مقابل وسوسه های شیطانی زلیخا ، همسر عزیز مصر ایستادگی کند که به درجات بالای اخلاص رسیده بود.)

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

ترجمه : و آنها که در راه ما (با خلوص رَهْت) جهاد کنند، قطعاً به راه‌های خود، هدایتشان خواهیم کرد؛ و خداوند با نیکوکاران است.
(العنکبوت، ۶۹)

پیام آیه :

۱. کسی که خالصانه در راه خدا تلاش کند، خدا او را به راه راست خود هدایت می کند.

۲. هر کسی برای خدا تلاش و جهاد نماید راه حق را بهتر خواهد شناخت.

... لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ

ترجمه: (و می گویند:) «اگر ما گوش شنوا داشتیم یا تعقل می کردیم، در میان دوزخیان نبودیم!» (الملك، ۱۰)

پیام آیه : ۱. آنچه سبب دوزخی شدن دوزخیان می شود ، عدم روحیه حق پذیری (اگر ما گوش شنوا داشتیم) و عدم بهره مندی از قوه عقل است. ۲. هر کسی عقل خود را به کار نگیرد و به سخنان پیامبران و امامان گوش فرا ندهد زیانکار خواهد بود

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي
ترجمه : و نماز را برای یاد من برپا دار. (طه، ۱۴)

پیام آیه : نماز را فقط برای رضای خدا و یاد او برپا داریم .

۲. مطابق آیه ۵۶ ذاریات هدف از آفرینش جن و انسان چیست؟

هدف از آفرینش جن و انسان مطابق آیه ۵۶ ذاریات عبودیت و بندگی خداوند است : (جن و انس را نیافریدم مگر برای بندگی)

زندگی ؛ عرصه عبادت و بندگی خداست تا با پرستش او مسیر رسیدن به سعادت و کمال را بییماییم و به سرچشمه زیبایی ها برسیم.

اخلاص در بندگی

۳. انسان در زندگی با دو انتخاب مواجه است. آن دو انتخاب کدامند؟

انسان، همواره بر سر دو راهی بندگی خداوند یا بندگی هوای نفس و شیطان قرار دارد و زندگی صحنه انتخاب یکی از این دو راه است.
بندگی خدا → انسان ← بندگی شیطان عقل → انسان ← هوای

۴. مطابق آیات ۶۰ و ۶۱ خواست خدا از انسان چیست؟

خداوند از ما می خواهد از عبادت شیطان دور شویم و به بندگی خدا در آییم. (لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ وَ أَنْ اعْبُدُونِي)

خداوند، گرایش به پرستش خود را در خلقت ما قرار داده و به وسیلهٔ پیامبران الهی و کتا بهای آسمانی ما را به سوی آن راهنمایی نموده است. انسان هایی که این گرایش فطری را نادیده گرفته اند و بندهٔ هوای نفس و شیطان شده اند، از این گرایش غافل و سرگرم امور زود گذر دنیا گردیده اند.

پیام آیات

خداوند، در قرآن کریم، چنین بندگانی را مورد سؤال قرار می دهد و از آنها بازخواست می کند؛ آیهٔ مربوط به آن را مشخص کنید و دو پیام در این باره استخراج نمایید.

پاسخ: آیات ۶۰ و ۶۱ سوره یس از ما می خواهد شیطان را عبادت نکنیم و تنها خدا را پرستیم که صراط مستقیم بندگی خداست.

۶. مفهوم اخلاص را تعریف کنید و رابطه آن را با توحید عبادی بنویسید

اخلاص در بندگی و پرستش به این معناست که تمام جهت گیری های زندگی انسان سمت و سویی الهی پیدا کند و همهٔ کارها فقط برای رضای او و تقرب به او انجام پذیرد و هوای نفس و شیطان در آن ها راه نداشته باشد. اخلاص در بندگی معنای دیگری از توحید عبادی است و به هر میزان که درجهٔ اخلاص انسان بیشتر باشد، مقامش نزد خداوند گرامی تر و درجه اش در بهشت بالاتر است.

۷. اجزاء یک عمل را بنویسید و رابطه آن دو با هم را بیان کنید.

اول: نیت، که به آن هدف یا قصد نیز می گویند. ← به منزلهٔ روح عمل است
هر عملی از دو جزء تشکیل شده است:
دوم: شکل و ظاهر عمل ← در حکم جسم و کالبد روح عمل (نیت) است.

۸. حدیث ذیل به چه موضوعی اشاره دارد؟ به این مطلب که عمل بدون نیت، کالبد بی جانی بیش نیست.

پیامبر اکرم فرموده است: «ثَبْتُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ : نیت مؤمن، برتر از عمل اوست»

۹. اخلاص در هریک از اجزاء یک عمل به چه معناست و از آنها به چه تعبیری یاد می شود؟

در انجام هر عمل، هم باید نیت درونی و قلبی انسان الهی باشد که از این شرط تعبیر به «حُسن فاعلی» می کنند و هم باید مطابق با شکلی که خدا فرمان داده است، انجام شود که به آن «حُسن فعلی» می گویند.

۱۰. با ذکر یک مثال حسن فاعلی و حسن فعلی را توضیح دهید

در انجام هر عمل، هم باید نیت درونی و قلبی انسان الهی باشد که از این شرط تعبیر به «حُسن فاعلی» می کنند و هم باید مطابق با شکلی که خدا فرمان داده است، انجام شود که به آن «حُسن فعلی» می گویند. مثلاً کسی که نماز می خواند، هم باید

نماز را برای تقرب الہی و رضای او انجام دهد (حسن فاعلی) و ہم آن را مطابق با دستور خداوند یعنی بہ همان شکلی کہ او دستور داده انجام شود بہ جا آورد. (حسن فعلی)

۱۱. ثمرہ و نتیجہ طبیعی حسن فاعلی چیست؟ توضیح دهید.

حسن فاعلی بہ طور طبیعی حسن فعلی را بہ دنبال می آورد. (حسن فعلی ثمرہ و نتیجہ حسن فاعلی است) یعنی کسی کہ قلباً با خدای خود خالص است و فقط رضایت او را می جوید، اگر بداند خداوند فرمان داده کہ عملی مانند نماز باید بہ شکل خاصی انجام شود، او نیز بہ همان شکل انجام خواهد داد.

مقایسہ

چگونه ممکن است در جایی حُسن فعلی باشد اما حُسن فاعلی ہمراہ آن نباشد. با ذکر چند مثال این دو را مقایسہ کنید.

پاسخ: بسیار اتفاق می افتد کہ فردی کارش را زیبا جلوہ می دہد اما نیت و انگیزہ های نادرستی در ورای این عمل بہ ظاہر زیبای او ہست. از باب نمونہ کسی کہ نمازش را طولانی می کند و اذکار آن را با صدای خوش بہ لحن عربی می خواند اگر چہ ظاہر عملش زیباست اما اگر این عمل بہ ظاہر زیبا با نیت جلب توجہ دیگران صورت گیرد، از حسن فاعلی برخوردار نخواہد بود. و یا کارہای دیگری نظیر صدقہ دادن با نیاتی کہ ریا در آن باشد.

آیا بر ہمین اساس نمی توان تفاوت میان ریا و اخلاص را بہ دست آورد؟

پاسخ: نیت انجام ہرکاری اگر برای کسب رضایت پروردگار و اطاعت از فرمان او باشد خالصانہ و اگر نیت و انگیزہ از انجام کار غیر از آن باشد ریا خواہد بود. (یعنی نیت جنبہ دنیوی داشتہ نہ اخروی)

تفکر در آیات

در آیات ابتدا ی درس تفکر کنید و مشخص کنید کدام آیہ بر اخلاص تأکید کردہ است؟

پیام آن آیات را در این بارہ بنویسید. پاسخ:

سورہ سباء / آیہ ۴۶ (أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَ خَالٍ) (آن تقوموا للہ مثنی و فرادی)

پیام: قیام کردن برای خدا

سورہ زمر / آیہ ۲ (فَلْعَبَدُوا اللَّهَ مَخْلِصًا لَهُ الدِّينَ) (فَلْعَبَدُوا اللَّهَ مَخْلِصًا لَهُ الدِّينَ)

پیام: خدا را خالصانہ عبادت کنید

سورہ یوسف / آیہ ۲۴ (إِنَّ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلِصِينَ) (إنہ من عبادنا المخلصین)

پیام: اخلاص باعث دوری انسان از گناہان می شود

سوره عنکبوت / آیه ۶۹ (والذین جاهدوا فینا)

پیام: کسی که خالصانه در راه خدا تلاش کند، خدا او را به راه راست خود هدایت می کند

سوره طه / آیه ۱۴ (أقم الصلوه لذکری)

پیام آیه: نماز را فقط برای رضای خدا و یاد او بپا داریم.

برنامه ریزی برای اخلاص

۱۲. راه های رسیدن به حقیقت بندگی و اخلاص را بنویسید.

۱. تقویت روحیه حق پذیری
۲. افزایش معرفت به خداوند
۳. راز و نیاز با خداوند و کمک خواستن از او
۴. یاد معاد و روز حساب
۵. انجام عمل صالح

۱۳. از راه های رسیدن به حقیقت بندگی و اخلاص ، تقویت روحیه حق پذیری را توضیح دهید.

کسی که در مقابل حق تسلیم و خاضع است؛ چون تابع دلیل هستند و وقتی عقل آنان حقیقتی را یافت، به دنبال آن می روند. و خیرخواهی اطرافیان و دوستان را می شنوند و می پذیرند لذا به آسانی وارد مسیر بندگی می شود و به سرعت راه موفقیت را می پیماید.

۱۴. اولین قدم برای ورود به بندگی و اخلاص چیست؟

اولین قدم برای ورود به بندگی و اخلاص « حق پذیری » است .

۱۵. نتیجه و ثمره حق پذیری برای فرد چیست؟

کسی که در مقابل حق تسلیم و خاضع است، به آسانی وارد مسیر بندگی می شود و به سرعت راه موفقیت را می پیماید.

۱۶. ویژگی های افراد حق پذیر را بیان کنید.

افراد حق پذیر تابع دلیل هستند و وقتی عقل آنان حقیقتی را یافت، به دنبال آن می روند.

۱۷. ویژگی های افراد حق ناپذیر را بنویسید.

کسانی اند که راه ورود به حق را بر خود بسته اند و به جای پیروی از عقل، از هوی و هوس پیروی می کنند، وقتی خیرخواهی اطرافیان و دوستان را می شنوند، دست به انکار می زنند و می گویند: « دلم نمی خواهد » اینان توجه نمی کنند که دل را دو ندا به سوی خود دعوت می کند، ندایی از عقل و ندایی از هوس. با اندکی تأمل می توان فهمید که دل ما به کدام ندا پاسخ می دهد؟

عقل → دل انسان ← هوس

تفکر : ۱. نمودار بالا، انسان ها را به دو دسته تقسیم می کند. آن دو دسته را مشخص کنید.

پاسخ : الف) دسته ای که دل به هوای نفس بسته اند و دسته ای که دل به عقل سپرده اند.

آیه ۱۰ سورة ملک مربوط به کدام دسته است؟ پیام آن آیه را هم بنویسید.

پاسخ: دسته ای که دل به هوای نفس سپرده اند.

پیام آیه : هر کسی عقل خود را به کار نگیرد و به سخنان پیامبران و امامان گوش فرا ندهد زیانکار خواهد بود.

۱۸. افزایش معرفت به خداوند چه تأثیری در دستیابی انسان به اخلاص دارد؟

به هر میزان که معرفت و ایمان ما به خداوند بیشتر شود و او را عمیق تر بشناسیم، انگیزه^۱ ما برای پرستش و بندگی نیز افزایش می یابد. و لذا قرآن کریم به تفکر و تعقل در آیات و نشانه های الهی به همین مقصود (یعنی به منظور افزایش انگیزه برای بندگی خداوند) تأکید می کند.

۱۹. رابطه شناخت خدا با بندگی خداوند چگونه است؟

به هر میزان که معرفت و ایمان ما به خداوند بیشتر شود و او را عمیق تر بشناسیم، انگیزه^۱ ما برای پرستش و بندگی نیز افزایش می یابد.

۲۰. علت دعوت قرآن به تفکر چیست؟

دعوت قرآن کریم به تفکر و تعقل در آیات و نشانه های الهی به منظور افزایش انگیزه برای بندگی خداوند است .

۲۱. نتیجه و پیامد عدم تفکر در آیات الهی چیست؟

اگر کسی پرده^۲ غفلت را کنار نزند، هم چنان نابینا خواهد ماند و از نور روی دوست بهره ای نخواهد برد

۲۲. از راه های دستیابی به اخلاص ، راز و نیاز با خداوند و کمک خواستن از او را توضیح دهید.

نیایش با خداوند و عرض نیاز به پیشگاه او ، محبت خداوند را در قلب تقویت می کند، غفلت را کنار می زند و انسان را از امدادهای او بهره مند می کند. جایگاه نماز در میان مناجاتها و دعاها جایگاه خاص و ویژه ای است زیرا نماز، عبادتی است که خداوند خود به ما آموزش داده و از ما خواسته است که با او این گونه سخن بگوییم.

۲۳. تأثیر نماز که حداقل پنج نوبت در شبانه روز انجام می شود، در فرد چیست؟

انجام حداقل پنج نوبت در شبانه روز این عبادت بطور مداوم ما را به یاد خدا می اندازد و حضور او را در زندگی ما تقویت می کند.

پیام آیات

در آیه ۱۴ سورة طه تفکر کنید و به دو سؤال زیر پاسخ دهید

خداوند خطاب به حضرت موسی(ع) در آیه ۱۴ سوره طه می فرماید: (وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي : و نماز را برای یاد من بپادار!)

قرآن کریم ما را به انجام چه عملی دعوت می کند؟ نماز

هدف از این عمل چیست؟ یاد خدا

۲۴. یٰۤاَيُّهَا مَعَاد و روز حساب چگونه سبب دستیابی انسان به اخلاص می شود؟

یکی از راه های بسیار مؤثر برای تقویت عبودیت و اخلاص یاد معاد و روز حساب است. کسی که پیوسته به یاد معاد و زیبایی های بهشت و عذاب های جهنم ملبّد، خود را برای آن آماده می کند چرا که می داند در پیشگاه عدل الهی « یاران بهشت » با « ساکنان آتش » یکسان نیستند و فقط یاران بهشت هستند که نجات می یابند.

۲۵. سخن خداوند خطاب به یاران بهشت را بیان کنید.

انسان بهشتی مخاطب خداوند قرار می گیرد و به او گفته می شود : « ای نفس به آرامش رسیده، خشنود و خداپسند به سوی پروردگارت باز گرد، در میان بندگان خودم درآی، و در بهشت خودم داخل شو»(فجر ۲۷-۳۰)

۲۵. انجام عمل صالح را به عنوان یکی از طرق رسیدن انسان به اخلاص توضیح دهید. (تأثیر عمل صالح در اخلاص)

عمل صالح، انسان را پرورش می دهد و وجودش را خالص می سازد . خداوند نیز ادامه ً مسیر را به او نشان می دهد و او را بیشتر هدایت می کند.

۲۶. چرا قرآن کریم غالباً عمل صالح را بعد از ایمان معرفی نموده است؟

زیرا وقتی انسان مسیر حق و حقیقت را شناخت و به آن ایمان آورد، پای در میدان عمل می گذارد و از کار و تلاش و مجاهدت باز نمی ایستد.

پیام آیات

کدام یک از آیات ابتدای درس به این موضوع اشاره کرده است؟ پیام آن چیست؟

پاسخ : ۶۹ عنکبوت، هر کسی برای خدا تلاش و جهاد نماید راه حق را بهتر خواهد شناخت .

۲۶. میوه ها و ثمرات درخت اخلاص را بنویسید.

۱. عدم نفوذ شیطان در انسان ۲. دستیابی به معرفت و اندیشه های محکم و استوار ۳. احساس اطمینان و آرامش روانی ۴. ثمرات برتر اخلاص که عبارتند از دیدار محبوب حقیقی و تقرب به او ، حیات و زندگی جاودانی، بی نیازی ابدی و همیشگی ، فرمانبرداری تمامی مخلوقات از انسان .

۲۷. عدم نفوذ شیطان در انسان را که از ثمرات اخلاص است توضیح دهید؟

اولین ثمرهٔ اخلاص، عدم نفوذ شیطان در انسان و یأس او از فرد با اخلاص است. به تدریج که انسان رشته های اخلاص را محکم می کند، توانایی شیطان در وسوسه کردن کم می شود تا جایی که به هیچ وجه نمی تواند در وی تأثیر بگذارد. شیطان، خود اقرار کرده است که توانایی فریب مؤمنان با اخلاص را ندارد.

۲۸. راه و روش فریب شیطان چیست؟ توضیح دهید.

راه فریب شیطان پهن کردن دام است تا هوس انسان ها را تحریک کند و به گناه سوقشان دهد. همان طور که شیطان برای کشاندن حضرت یوسف به گناه و فساد، دام گستراند. امروزه نیز دام های گوناگونی (فیلم ها، سایت ها، شبکه های تلویزیونی و گروه ها و دسته های منحرف اجتماعی) پهن کرده است تا هوس انسان ها را تحریک کند و به گناه سوقشان دهد و آنان را از بهشت جاویدان محروم کند

۲۹. چگونه می توان در برابر دام های شیطانی مقاومت کرد و گرفتار دام های شیطانی نشد؟

با روی آوردن به پیشگاه خداوند و پذیرش خالصانهٔ فرمان های او

۳۰. نتیجه گرفتار شدن در دام شیطان چیست؟

کسی که در چنین دام هایی گرفتار شود، هم زندگی پاک و با نشاط دنیا را از دست خواهد داد و هم حیات سرشار از شادکامی آخرت را.

برای مطالعه

(علت ناتوانی شیطان در مقابل مؤمنان با اخلاص این است که شیطان برای کشاندن افراد به گناه و فساد، دام می گستراند. دام هایی نظیر فیلم ها، سایت ها، شبکه های تلویزیونی و گروه ها و دسته های منحرف اجتماعی. افرادی گرفتار این دام ها می شوند که تمایل و تعلق خاطر به آن داشته باشند. در واقع این دام ها اسباب تحریک تمایلات درونی خود انسان هاست و راه نفوذ شیطان تمایلات دنیوی انسان هاست که با تحریک آنها فرد را به گناه می کشاند. اما در مومن با اخلاص به جهت داشتن انگیزه های قوی الهی تمایلات دنیوی کم رنگ شده و لذا توانایی شیطان در وسوسه کردن کم می شود. حال اگر فرد با اخلاص این انگیزه های الهی را در خود به حدی تقویت کند که تمایلات دنیوی هیچ جایگاهی در نزد او نداشته باشند. در این صورت راه نفوذ شیطان مادامی که براین حال باشد بسته خواهد شد و شیطان از فریب فرد با اخلاص مأیوس و محروم خواهد شد.)

پیام آلت

عبارت زیر را تکمیل کنید و مشخص نمایید که این عبارت از کدام آیه گرفته شده است. سوره... یوسف.../ آیه ۲۴

خداوند حضرت یوسف را از... بدی و فحشا... حفظ کرد زیرا آن حضرت... زیرا آن حضرت از بندگان مخلص خدا بود...

۳۱. از ثمرات اخلاص؛ دستیابی به معرفت و اندیشه های محکم و استوار را توضیح دهید.

ثمره^۱ دیگر اخلاص در پرستش، دستیابی به معرفت و اندیشه های محکم و استوار است. پیامبر اکرم می فرماید: «هرکس بتواند چهل روز کارهای خود را خالصانه برای خدا انجام دهد، چشمه های حکمت و معرفت از دل و زبانش جاری خواهد شد.»

وقتی حُکمت، که همان دانش متین و محکم است، در اختیار انسان قرار گرفت، سبب می شود که فرد بتواند آگاهانه و درست تصمیم بگیرد و دچار سرگردانی نشود

۳۲. یکی از ثمرات و نتایج اخلاص، احساس اطمینان و آرامش روانی است. آن را توضیح دهید.

ثمره^۲ دیگر اخلاص، احساس اطمینان و آرامش روانی، زندگی سالم و به دور از فساد، احساس لذت واقعی از زندگی خود، نجات از دغدغه ها و اضطراب ها و کسب زیبایی های معنوی در عین بهره مندی مطلوب از لذت های دنیاست.

۳۳. مطابق حدیث ذیل ثمرات برتر اخلاص را بیان کنید.

پیامبر اکرم (ص) فرمود: خداوند فرزندان آدم را این گونه ندا می دهد: «يَا بَنِي آدَمَ اَنَا غَنِيٌّ لَا أَفْتَقِرُ اطْعِنِي فِي مَا أَمَرْتُكَ أَجْعَلْكَ غَنِيًّا لَا تَفْتَقِرُ يَا بَنِي آدَمَ اَنَا حَيٌّ لَا أَمُوتُ اطْعِنِي فِي مَا أَمَرْتُكَ أَجْعَلْكَ حَيًّا لَا تَمُوتُ يَا بَنِي آدَمَ اَنَا أَقُولُ لِلشَّيْءِ كُنْ فَيَكُونُ اطْعِنِي فِي مَا أَمَرْتُكَ أَجْعَلْكَ تَقُولُ لِلشَّيْءِ كُنْ فَيَكُونُ». ترجمه: «ای فرزندان آدم، من بی نیازی هستم که نیازمند نمی شوم مرا در آن چه به تو امر کرده ام اطاعت کن تا تو را آن چنان بی نیاز کنم که نیازمند نشوی ای فرزندان آدم، من زنده ای هستم که نمی میرم مرا در آن چه به تو امر کرده ام اطاعت کن تا تو را زندگی ای بخشم که نمیری ای فرزندان آدم، من به هر چه می گویم «باش» می شود مرا در آن چه به تو امر کرده ام اطاعت کن تا تو را چنان قرار دهم که به هر چیز بگویی «باش» بشود.»

براساس حدیث فوق حیات و زندگی جاودانی، حکومت و فرمانروایی بر نظام آفرینش و بی نیازی ابدی و همیشگی از آثار بندگی خالصانه خداست.

۳۴. بالاترین میوه^۳ اخلاص در بندگی چیست؟

دیدار محبوب حقیقی و تقرب به پیشگاه کسی است که بنا به تعبیر امیرمؤمنان نهایت آرزوی عارفان، دوست دل های صادقان، ولی^۴ مؤمنان و معبود عالمیان است.

کافی است به زندگی زیبا و پر از جمال رسول خدا، امیر المؤمنین، فاطمه زهرا و دیگر پیشوایان خود نظر بیفکنیم و ببینیم که چگونه این همه خوبی و زیبایی و آن مقام قرب و نزدیکی به محبوب را از راه بندگی به دست آورده اند.

اندیشه و تحقیق

۱. اخلاص در عبادت با توحید عبادی چه رابطه ای دارد؟ آیا می تواند به یک معنا باشد؟ توضیح دهید.

پاسخ: هردو به یک معناست. عمل عبادی اگر با نیت الهی صورت گیرد از آن به اخلاص در عبادت تعبیر می شود. در توحید عبادی نیز بر این نکته تأکید می شود که تنها خدا را بپرستیم و پرستش خدا به معنای اطاعت از فرامین اوست در نیت و در عمل.

۲. از نظر اخلاص و ریا چند رابطه می تواند میان نیت و عمل برقرار باشد؟

پاسخ : عمل فاسد نیت فاسد عمل صالح نیت صالح عمل ناصالح نیت صالح (جهل) عمل صالح نیت فاسد (ریا)

۳. رونه هایی از حق پذیر یا ایستادگی در برابر حق را که در جامعه پیرامون خود تجربه کرده اید ، ذکر کنید و عامل آن را توضیح

دهید . پاسخ به این سوال در حیطه تجربیات دانش آموزان است. لذا پاسخ به این سوال به عهده خود آن هاست. ولی براساس تجربیات عمومی می توان به عدم پذیرش مطالبات برحق مردم ایران از سوی محمد رضاشاه پهلوی برای ایستادگی در برابر حق اشاره کرد وعامل آن پیروی از هوی و هوس بود. و برای پذیرش حق نیز می توان به پذیرش سخنان بر حق رهبری توسط مجلس شورای اسلامی اشاره کرد و عامل آن نیز پیروی از عقل و خرد جمعی است.

۴. از نظر شما، در میان برنامه ها ی پیشنهاد شده برای رسیدن به اخلاص، کدام یک اهمیت بیشتری دارد؟ چرا؟

پاسخ : یاد معاد و روز حساب ، این روش برای افراد عامی تأثیر بیشتری دارد اما برای خواص افزایش معرفت به خداوند موثرتر خواهد بود. در افراد عامی آنچه سبب نبود اخلاص شده دنیا زدگی است و لذا توجه به آخرت عامل نبود اخلاص (دنیا زدگی) را از میان برمی دارد و فرد راحت تر به مرتبه اخلاص می رسد. اما ریشه نبود اخلاص در خواص (حاکمان ، دانشمندان و ...) منیت و خود خواهی آنهاست و لذا با کسب معرفت نسبت به خدا عظمت و جلال او را و حقارت و کوچکی خود را درمی یابند و نهایتاً می توانند به اخلاص دست یابند.

درس پنجم (قدرت پرواز

آیات درس

آیات زیر را ترجمه کنید.پیام آنها را بنویسید.

إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا

ترجمه : ما راه را به او نشان دادیم، خواه شاکر باشد (و پذیرا گردد) یا ناسپاس! ﴿الإنسان، ۳﴾

پیام آیه : ۱. آیه اختیار و آزادی انسان را بیان می کند ، زیرا شکر گذاری و ناسپاسی با فرض اختیار معنی دارد.

خداوند در این آیه بر این نکته تأکید می کند که ما راه درست را نشان دادیم و ای انسان است که باید تصمیم بگیرد که با پیروی یا عدم پیروی عملی از هدایت علمی ما شکر گزار باشد یا ناسپاس .

قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَ مَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَ مَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِخَفِيظٍ

ترجمه : دلایل روشن از طرف پروردگارتان برای شما آمد؛ کسی که (به وسیله آن، حق را) ببیند، به سود خود اوست؛ و کسی که از دیدن آن چشم بپوشد، به زیان خودش می‌باشد؛ و من نگاهبان شما نیستم ﴿الأنعام، ۱۰۴﴾

پیام آیه : این آیه نقش اختیار و اراده انسان را در تعیین سرنوشت خود بیان می‌کند.

إِنَّ اللَّهَ يُمِصُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

ترجمه : خداوند آسمانها و زمین را نگاه می‌دارد تا از نظام خود منحرف نشوند؛ و هرگاه منحرف گردند، کسی جز او نمی‌تواند آنها را نگاه دارد، او بردبار و غفور است!

پیام آیه : ۱. جهان دارای حافظ و نگاهبانی است که اشتباه در کار او راه ندارد. ۲. رویدادهای جهان در یک چهار چوب سامان دهی شده و قانونمندی بسیار دقیق و حساب شده و بدون هیچ عیب و نقصی در جریان است.

هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ فَإِذَا قُضِيَ أَمْرٌ فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

ترجمه : او کسی است که زنده می‌کند و می‌میراند؛ و هنگامی که کاری را مقرر کند، تنها به آن می‌گوید: «موجود باش!» بی‌درنگ موجود می‌شود!

﴿غافر، ۶۸﴾

پیام آیه : پدیده های جهان به حکم و اراده خداوند است.

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لَتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَ لَتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

ترجمه : خداوند همان کسی است که دریا را مسخر شما کرد تا کشتیها بفرمانش در آن حرکت کنند و بتوانند از فضل او بهره گیرید، و شاید شکر نعمتهایش را بجا آورید!

﴿الجاثية، ۱۲﴾

پیام آیه : ۱. نظام قانونمندی ، نه تنها اختیار انسان را محدود نمی‌کند بلکه به انسان امکان می‌دهد که دروازه های علم را بگشاید.

۲. قانون مندی های جهان و قرارگرفتن اختیار انسان در راستای نظام مقدر آن

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَ لَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ

ترجمه : نه خورشید را سزااست که به ماه رسد، و نه شب بر روز پیشی می‌گیرد؛ و هر کدام در مسیر خود شناورند. ﴿یس، ۴۰﴾

پیام آیه : ۱. آیه مبین تقدیر الهی است. ۲. تقدیر الهی سبب شده است که ما بتوانیم ایام را تنظیم کنیم و با اعتماد و اطمینان از دقت و نظم آن ، برنامه ریزی و عمل کنیم.

توضیح درس پنجم

بر اساس توحید افعالی، تنها مالک، ربّ و مدبر جهان خداست و هیچ یک از مخلوقات در اداره جهان در کنار او قرار نمی گیرند و با او شریک نمی شوند. همه موجودات، تحت اراده و مدیریت خداوند و به اذن او عمل می کنند.

با توجه به این که همه رخدادهای و حوادث جهان، تحت اراده و مدیریت خداوند است، رابطه اراده انسان با اراده خدا چگونه است؟ و نقش اراده و اختیار انسان در این نظام جهانی چیست؟ آیا این نظام بستری مناسب برای ظهور اختیار انسان است یا مانع آن می باشد؟

اختیار، حقیقتی وجدانی و مشهود

هیچ یک از این مخلوقات مثل آب، گیاه و ...؛ قدرت انتخاب یک عمل خاص از میان چندین رفتار ممکن را ندارند و این فقط انسان است که همواره در برابر چندین کار و چندین راه مختلف قرار می گیرد و از آن ها یکی را برمیگزیند. این توانایی انتخاب و گزینش ناشی از قدرت اختیار انسان است.

۲. توانایی انتخاب و گزینش ناشی از قدرت انسان است. پاسخ: اختیار

۳. مفهوم اختیار را تعریف کنید.

اختیار که به معنای توانایی بر انجام و ترک یک کار است

۴. بدیهی و وجدانی بودن اختیار را توضیح دهید.

اختیار یک حقیقت وجدانی (بدیهی) است و هر کس آن را در خود می یابد و می بیند که شبانه روز در حال تصمیم گرفتن برای انجام یک کار یا ترک آن است. حتی کسی که آن را در سخن یا بحث انکار می کند، در عمل از قدرت اختیار خود بهره می برد.

۵. دلایل و نشانه های وجود اختیار را ضمن توضیح هر کدام بیان کنید.

۱. تفکر و تصمیم: اینکه در زندگی خود تصمیم هایی می گیریم و برای این تصمیم ها اندیشه می کنیم و جوانب آن را با سبک و سنگین کردن می سنجیم که از میان چند راه و چند کار، کدام یک را انتخاب کنیم و گاهی نیز دچار تردید می شویم همه حاکی از وجود اختیار در انسان است. (اینکه گویی این کنم یا آن کنم خود دلیل اختیار است ای صنم)

۲. احساس رضایت یا پشیمانی: هرگاه در کار خود موفق شویم، احساسی از رضایت و خرسندی از خود، وجود ما را فرا می گیرد. این احساس رضایت نشانه آن است که آن کار را از خود و نتیجه اراده و تصمیم عاقلانه خود می دانیم.

گاه نیز در کاری مرتکب اشتباه می شویم و بر اثر این اشتباه به خود یا دیگری زیان وارد می شود. در این هنگام احساس ندامت و پشیمانی به سراغمان می آید و این بیان معناست که آن اشتباه، به اراده و اختیار ما بوده است.

گر نبودی اختیار این شرم چیست؟ این دریغ و خجالت و آزر چیست؟

آن پشیمانی که خوردی زان بدی ز اختیار خویش گشتی مهتدی

۳. مسئولیت پذیری و نظام پاداش و جزا : انسان خود و هموعان خود را مسئول کارهای خود می داند. بر همین اساس است که اگر کار انسان درست باشد ، مورد تشویق قرار می گیرد و اگر کار زشت و نادرست از وی سر زند تنبیه و کیفر می شود. عهدها و پیمان ها نیز بر همین اساس استوار شده اند و اگر کسی پیمان شکنی کند و مسئولیت خود را انجام ندهد، وی را مستحق مجازات می شمرند.

(ه یچ گویی سنگ را فردا بیا
ور نیایی من دهم بد را سزا؟
هیچ عاقل مرکلوخی را زند ؟
ه یچ با سنگی عتابی کس کند؟)

تفکر در آیات

توضیح دهید کدام آیات بیانگر اختیار انسان است و چگونه از آنها می توان به وجود اختیار در انسان پی برد ؟

انسان آیه ۳ ، انعام آیه ۱۰۴: خداوند در این آیات بر این نکته تأکید می کند که ما راه درست را نشان دادیم و این انسان است که باید تصمیم بگیرد که به سود خود عمل کند و یا به زیان خود

۶. فواید توجه انسان به اختیار را بنویسید.

نحوه بهره مندی از قدرت اختیار بسیار مهم است . لازمه بهره مندی از قدرت اختیار توجه به آن است. کسی که نعمت اختیار و آزادی خود را شناخته و آن را باور کرده و به آن معتقد است، احساس هویت می کند، و از خودباوری بالایی برخوردار است؛ در قبال کارهای خود احساس مسئولیت می کند، تصمیم های اشتباه خود را می پذیرد و در صدد جبران برمی آید.

۷. پندارهای ویرانگر در زمینه اختیار را بیان کنید.

الف) جبرگرایی : یعنی انسان فاقد هرگونه اختیار و آزادی اراده است. (ب) اختیار به معنای آزادی مطلق انسان

۸. در راستای کدام اندیشه جایی برای اراده و اختیار باقی نمی ماند؟

کسی که بپندارد که انسان مانند سایر اشیای مادی است، جایی برای اراده و اختیار باقی نمی گذارد.

۹. تأثیر جبری گرایی بر فرد و جامعه را بنویسید.

« جبر ی گری » ، مانند ویروس فلج، تحرک، سازندگی و نشاط را از فرد و جامعه می گیرد. « جبر ی گری » رواج عقیده و فرصت را برای زورگویان فراهم می کند. زورگویان و تجاوزگران به حقوق مردم، قدرت و ثروت به چنگ آورده را موهبت الهی معرفی می کنند و مدعی می شوند این از تقدیر و سرنوشت است که گروهی غرق در نعمت و ثروت، و عده ای در محنت و مشقت باشند. از طرف دیگر، کسانی که از این نعمات الهی محروم شده اند، به خود حق اعتراض نمی دهند و می پندارند مخالفت آنان، اعتراض به خواست الهی و تقدیر است.

۱۰. چه مبحثی دست آویز محکمی برای ادامه حکومت جابرانه سیاستمداران اموی بوده است؟ چگونه؟

وقتی که بنی امیه قدرت را به دست گرفتند و حاکم مسلمانان شدند و به چپاول و غارت اموال مسلمانان پرداختند و قوانین اسلام را زیر پا گذاشتند، برای اینکه زمینهٔ اعتراض و قیام مردم را از بین ببرند، عقیدهٔ جبری گری را بین مردم رواج دادند و هرگونه حق طلبی را مبارزه با تقدیر و سرنوشت معرفی می کردند، به گونه ای که مردم فکر کنند مبارزه با ستمگری مانند یزید، مبارزه با خواست و تقدیر الهی است.

۱۱. اختیار به معنای آزادی مطلق را توضیح دهید

اختیار به معنای آزادی مطلق به معنای محور قرار دادن خواست های خود بدون توجه به عواقب و نتایج آن، و حتی نادیده گرفتن قانون مندی های حاکم بر جهان خلقت است. در این اندیشه اختیار را برای ارضای میل و هوس های انسان بکار می رود و توجه نمی شود که چنین برداشتی از اختیار، نتایج زیانباری برای افراد و جامعه و محیط زندگی آنان خواهد داشت.

ذکر نمونه ها

* با بررسی عملکرد برخی جوامع و برخی آدم ها، نمونه هایی از این خود محوری و توجه افراطی به اراده و خواست انسان را نشان دهید.

پاسخ : قطع بی رویه درختان و از بین بردن طبیعت و اسراف های بی حد و حصر در زمینه انرژی و ... و عدم توجه به نیاز نسل های آینده نمونه هایی است که حاکی از این خود محوری های افراطی است.

زمینه ساز شکوفایی اختیار

۱۲. هدف از اعطای اختیار به انسان چیست؟

خداوند، قدرت اختیار و اراده را از آن جهت به ما عطا فرموده که با بهره مندی از آن، دروازه های پی شرف را فتح کنیم و قله های کمال را بپیماییم و در آسمان هستی تا جایی که جز خدا نمی داند، به پیش رویم.

۱۳. زمینه ساز شکوفایی اختیار و دوری از پندارهای نادرست چیست؟

درک صحیح نظام حاکم بر جهان خلقت

۱۴. دو گام برای درک صحیح نظام حاکم بر جهان خلقت را بنویسید.

۱. اعتقاد به خداوند حکیم ۲. قانو نمند بودن جهان

۱۵. مهمترین گام برای رسیدن به درک صحیح نظام حاکم بر جهان خلقت، چیست توضیح دهید.

مهمترین گام برای رسیدن به این درک برتر، اعتقاد به خداوند حکیم، عادل و قادر است که با حکمت خود جهان را خلق کرده، و آن را تدبیر و اداره می کند به طوری که همهٔ حوادث و رخداد های جهان، در یک چارچوب سامان دهی شده و قانو نمندی بسیار دقیق و بدون هیچ عیب و نقصی در جریان است. (قطره ای کز جویباری می رود * از پی انجام کاری می رود)

«ایمان به خداوند حکیم و نظام حکیمانه» او نیز این اطمینان را به انسان می بخشد که جهان دارای حافظ و نگاهبانی است که اشتباه در کار او راه ندارد.

پیام آیات

کدام یک از آیات درس به حقیقت ذکر شده اشاره دارد؟ پیام آن آیه را بنویسید.

۴۱ فاطر - ۶۸ غافر - ۱۲ جاثیه پیام آیات پیش از این بیان شده است.

۱۶. قانو نمند بودن جهان چه ثمراتی دارد؟

زندگی در یک جهان قانون مند، این امکان را به ما می دهد که با شناخت و استفاده از قوانین جهان نیازهای خود را برطرف کنیم، استعدادهای خود را به فعلیت برسانیم و پل های کمال را بپیماییم.

۱۷. نام دیگر قانون مندی و نظم و سامان جهان ، «.....» است. ، پاسخ : قضا و قدر

قضا و قدر و اختیار انسان

۱۸. معنای لغوی و اصطلاحی قضا و قدر را بنویسید.

معنای لغوی : تقدیر به معنای اندازه گرفتن است. «قَدَر» و «قَدَر» نیز به معنای «اندازه گرفتن» است. «قضا» به معنای «به انجام رساندن، پایان دادن، حکم کردن و حتمیت بخشیدن» است.

معنای اصطلاحی: موجودات جهان، از آن جهت که خداوند متعال حدود، اندازه، ویژگی، موقعیت مکانی و زمانی آنها را تعیین می کند، مقدر به تقدیر الهی هستند؛ و از آن جهت که با حکم و فرمان و اراده الهی ایجاد می شوند، مربوط به قضای الهی هستند. به عبارت دیگر، نقشه جهان با همه ریزه کاری ها و قانون مندی هایش از آن خداست و اجرا و پیاده کردن آن نیز به وسیله خداست. به همین جهت نه در نقشه آن نقص و اشتباهی هست و نه در اجرا و پیاده کردن آن.

۱۹. اینکه ما می توانیم با اطمینان خاطر کار و فعالیت کنیم و از اختیار خود بهره ای ببریم ، بیانگر چیست؟

بیانگر این مطلب است که نه در نقشه جهان نقص و اشتباهی هست چرا که قانونگذار آن خداست و نه در اجرا و پیاده کردن آن زیرا مجری قوانین جهان نیز خداوندی حکیم است. به عبارت دیگر با اعتماد به نظام قضا و قدر الهی است که می توانیم از اراده و اختیار خود بهره ببریم. مثلاً آبی که با اراده خود می نوشیم، به علت اعتماد به همین تقدیر است. یعنی می دانیم که خداوند آب را با ویژگی ها، اندازه ها و تقدیرها آفریده که سبب رفع تشنگی انسان می شود.

در آیات ۴۹ سوره قمر، ۶۸ سوره غافر و ۴۰ سوره یس تفکر کنید و به سؤالات زیر پاسخ دهید:

۱. آیا چیزی در جهان هست که دارای ویژگی‌ها و خصوصیات معین نباشد؟ خیر سوره...قمر.../آیه ۴۹....

پدیده‌های جهان به حکم و اراده کیست؟ خدا سوره...غافر.../آیه ۶۷...

آیا موجودات جهان از قانون مندی خود خارج می‌شوند؟ خیر سوره...یس.../آیه ۴۰...

پاسخ سوالات فوق چه تأثیری در زندگی انسان دارد؟ احساس امید، اعتماد به قانون، استوار کردن زندگی بر قانون.

برخی چنین پنداشته‌اند که قضا و قدر الهی با اختیار انسان ناسازگار است و تصور می‌کنند تقدیر، چیزی ورای قانون مندی و نظم است که وقتی به حادثه‌ای تعلق گرفت، هر قانونی را لغو و هرظمی را برهم می‌زند؛ درحالی که خواهیم دید بدون پذیرش قضا و قدر الهی هیچ نظامی برقرار نمی‌شود و هیچ زمینه‌ای برای کار اختیاری پدید نمی‌آید.

۲۰. در دیدگاه امیرالمومنین (ع) قضا و قدر الهی و رابطه آن با اختیار انسان چگونه تبیین می‌شود؟ با ذکر مثال توضیح دهید.

روزی امیرمؤمنان علی با جمعی از یاران خود در سایه دیواری نشسته بودند. امام، متوجه کجی و سستی دیوار شد. برای این که دیوار روی ایشان و یاران نریزد، از آنجا برخاست و زیر سایه دیواری دیگر نشست. یکی از یاران به آن حضرت گفت علی امیرالمؤمنین آیا از قضای الهی می‌گریزی؟ امام فرمود: «از قضای الهی به قدر الهی پناه می‌برم».

برداشت نابه جای آن شخص، چنین بود که اگر قضای الهی به مرگ انسان تعلق گرفته باشد، چه در سایه دیوار کج و سست نشسته باشد چه در سایه دیوار مستحکم، دیوار خراب خواهد شد و مرگ خواهد آمد؛ بنابراین حرکت و تغییر مکان وی و تصمیم‌گیری براساس دستور عقل، بی‌فایده است. اما امیرمؤمنان با رفتار و گفتار خود، نگرش صحیح از قضا و قدر را نشان داد و به آن شخص (و دیگران) آموخت که اعتقاد به قضا و قدر، نه تنها مانع تحرک و عمل انسان نیست؛ بلکه عامل و زمینه ساز آن است. زیرا فر و ریختن دیوار کج، یک قانون و قضای الهی است. این قضا متناسب با شرایط و تقدیر خاص آن دیوار، یعنی کجی آن است. اما اگر دیوار، ویژگی دیگری داشته باشد، یعنی اگر محکم باشد، قانون و قضای دیگری را به دنبال خواهد آورد و انسانی که این دو تقدیر و این دو قضا را بشناسد، تصمیم می‌گیرد و دست به انتخاب مناسب‌تر می‌زند.

رابطه اراده انسان با اراده خداوند

اینکه می‌گوییم خداوند با حکمت خود، اندازه، ویژگی و نقشه پدیده‌ها را معین می‌کند و با اراده خود محقق می‌سازد، به این معناست که حوادث جهان و از جمله کارهای انسان تحت تدبیر و اراده خداوند و مظهری از قضا و قدر اوست. مسأله این است: چگونه می‌توان هم به قضا و اراده الهی معتقد بود و هم انسان را موجودی مختار دانست؟ آیا می‌توان گفت که کار انسان، هم به اراده و اختیار او وابسته است و هم به اراده خداوند؟

۲۱. علت‌هایی که در پیدایش یک پدیده دخالت دارند، کدامند توضیح دهید.

این علت، بر دو دسته‌اند:

۱. علل عرضی : در پیدایش هر پدیده ممکن است چند عامل به صورت مجموعه و با همکاری یکدیگر دخالت کنند. مثلاً برای رویش یک گل، مجموعه ای چون باغبان، خاک، آب، نور و حرارت دست به دست هم می دهند و با مشارکت یکدیگر گل را پدید می آورند. این گونه علل را « علل عرضی » می گویند. در این مثال، هر عامل به طور مستقیم نقشی برعهده دارد که با نقش دیگری متفاوت است.

۲. علل طولی : گاهی تأثیر چند عامل در پیدایش یک پدیده این گونه است که مثلاً، یک عامل در عامل دیگر اثر می گذارد و آن عامل دوم در عامل سوم تأثیر می کند تا اثر عامل اول را به معلول منتقل کند. برای مثال، وقتی که شما قلم به دست می گیرید و نامه می نویسید، چندین عامل، در طول هم، در انجام این کار دخالت دارند: اول، قلم که با حرکت خود روی صفحه جملات را می نگارد. دوم، دست شما که قلم را به حرکت درمی آورد؛ سوم، سیستم عصبی بدن که موجب حرکت دست شما می شود؛ چهارم، اراده شما که مقدم بر سه علت قبلی است؛ پنجم، نفس یا روح شما که اراده از او پدید می آید. کلاً نوشتن را به هریک از این عوامل می توان نسبت داد؛ بدین معنا که اگر هریک از این عوامل نبود، عمل نوشتن ممکن نمی شد، اما هر علتی، به ترتیب، علت بودن خود را از عامل بالاتر می گیرد. قلم می نویسد، اما حرکت آن ناشی از حرکت دست است. حرکت دست به نوبه خود محصول کار سیستم عصبی است. این کار هم ناشی از اراده و اراده هم از نفس شماست. این علتها را « علل طولی » می گویند.

۲۲. رابطه اراده انسان با اراده خداوند را تبیین کنید.

وجود اختیار و اراده در انسان به علت اراده الهی و خواست اوست. خداوند اراده کرده است که انسان موجودی مختار و دارای اراده باشد. در فعل اختیاری، تا زمانی که انسان به انجام فعلی اراده نکند، آن فعل انجام نمی گیرد. اما در عین حال، وجود ما، اراده ما و عملی که از ما سر می زند، همگی وابسته به اراده خداوند است. یعنی اراده انسان در طول اراده خداست و با آن منافات ندارد.

بررسی

* با این که قضا ی الهی و اختیار هر دو چه در موفقیت ها و چه در شکست ها ی انسان نقش دارند چرا برخی انسان ها میکوشند شکست های خود را به قضا و قدر نسبت دهند؟

پاسخ : زیرا برداشت نادرستی از مسئله قضا و قدر دارند.

اختیار انسان، یک تقدیر الهی

وقتی از تقدیر جهان به وسیله خداوند سخن می گوئیم، منظورمان فقط تعیین طول، عرض، حجم، مکان و زمان یک موجود نیست. این ها ساده ترین و آشکارترین تقدیرها هستند. تقدیر الهی شامل همه ویژگی ها، کیفیت ها و کلیه روابط میان موجودات می شود. این که آب در چند درجه بجوشد، تعداد الکترون های هر عنصر چه تعداد باشد، ماه در کدام مدار دور زمین گردش کند، بدن انسان از چه اعضای تشکیل شود، کار هر عضوی چه باشد، همه و همه از تقدیرات الهی است. یکی از تقدیرات

الهی برای انسان این است، که او دارای اختیار باشد؛ همان طور که مثلاً آب، ویژگی مایع بودن را داده است، به انسان نیز ویژگی مختار بودن را عطا کرده است. به تعبیر دیگر، خداوند این گونه خواسته که انسان کارهایش را « با اختیار انجام دهد » و کسی نمی تواند از اختیار، که ویژگی ذاتی اوست، فرار کند؛ حتی اگر بخواهد فرار کند، باز هم این یک کار اختیاری خواهد بود، چون همین کار را با خواست و اراده خود انجام می دهد.

محدوده اختیار انسان

شاید در نگاه اول، انسان تصور کند، که این قانون مندی ها مانع تحرک و پویایی اوست. اما در نگاهی ژرف تر خواهد دید که خداوند با چه زیبایی رابطه میان قدرت اختیار انسان و نظام جهان را فراهم داده، به گونه ای که نه تنها این نظام سدّ راه او نشود، بلکه زمینه ساز عروج و صعود وی به سوی قله های کمال گردد.

تاریخ علم نشان می دهد که همین نظام قانون مند، به انسان امکان داده است تا دروازه های علم را بگشاید، پهنه دریاها را بشکافد، اعماق اقیانوس ها را بجوید و فضای کیهانشان ها را در نوردد و ابزارهای گوناگونی برای زندگی خود بسازد.

توجه کنیم که ما در چارچوب قوانین حاکم بر هستی حق انتخاب داریم و مثلاً آسمان و دریا در هر شرایطی رام انسان نیست؛ فقط در صورتی رام و مسخر انسان می شوند که آدمی ویژگی ها و قانون مندی های آنها را بشناسد و متناسب با آن ویژگی ها، ابزارهایی مانند هواپیما و کشتی تهیه کند تا بتواند در آسمان ها و دریاها سیر کند. پس تقدیرات و قانون مندی ها هم لازمه کار اختیاری انسان و هم جهت دهنده و محدود کننده آن است. برخی از افراد به همین نکته بسیار روشن توجه نمی کنند و بدون درک قانون مندی های جهان، برای رسیدن به خوشبختی، راه های دلخواه خود را دنبال می کنند و بدبختی خود را رقم می زنند.

در آیه ۱۲ سوره جاثیه تفکر کنید و به سؤال های زیر پاسخ دهید:

۱ مقصود از رام و مسخر بودن آسمان ها و دریاها چیست؟

پاسخ : تحت قانون بودن

۲ چرا کشتی ها می توانند در دریاها حرکت کنند؟

پاسخ : چون قانون حاکم است

۳ چرا انسان می تواند با اختیار خود به جستجو ی در دریا بپردازد؟

پاسخ : زیرا می داند اگر قانون را کشف کند و از آن استفاده کند، به نتیجه می رسد.

خلاصه درس اول

نیازمندی جهان به خدا در پیدایش) ما و این جهان وجودمان از خودمان نیست و پدیده ایم. موجوداتی که وجودشان از خودشان نیست؛ برای موجود شدن نیازمند به وجودی هستند که خودش وجودش از خودش باشد(خدا) هستی بخش

نیازمندی جهان به خدا در بقا (موجودات برای بقا و ادامه نیز به او نیازمند اند و هستی موجودات به خداوند وابسته است. زیرا او علت اصلی آنهاست. مانند نیازمندی پرتوهای نور به منبع نور.

خداوند ، نور هستی) او نور هستی است. یعنی تمام موجودات، وجود خود را از او می گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می شوند و وجودشان به وجود او وابسته است.

پاسخ به دو سوال :

چرا نمی توانیم به ذات خدا پی ببریم؟ زیرا خداوند حقیقتی نامحدود دارد و چون نامحدود است، در ظرف ذهن ما نمی گنجد.

آیا خدا را می توان دید؟ رؤیت خداوند با چشم سر، غیرممکن است. زیرا چشم، یک ساختارمادی و جسمانی دارد و برخی اشیاء مادی را می تواند ببیند و رؤیت امور غیر مادی با چشم سر محال عقلی است اما با چشم دل که با پاکی و صفای روح گشوده می شود می توان خدا را دید.

خلاصه درس دوم (

مفهوم توحید : اعتقاد به این است که خداوند یگانه است و شریک و همتایی ندارد.

یگانه ی بی همتا

توحید در خالقیت : او تنها مبدأ و خالق جهان است. موجودات همه از او هستند و در کار آفرینش شریک و همتایی ندارد.

مراتب توحید:

توحید در ربوبیت: تنها خداست که تدبیر و پرورش همه ً مخلوقات را بصورت مستقل اختیار دارد و جهان را اداره می کند و بسوی مقصدی که برایش معین فرموده، هدایت

در کند.

شرک در ربوبیت : اگر کسی در کنار ربوبیت الهی ؛ فکر کند غیر خدا می تواند مستقل از خداوند، امور را تدبیر کند گرفتار شرک شده است.

پاسخ به یک سوال :

آیا طلب شفا از بزرگان دین با توحید منافات دارد؟ چرا؟ خیر؛ زیرا همان گونه که درخواست از پزشک برای درمان بیمار با توحید منافاتی ندارد، درخواست از اولیای الهی برای شفای بیماران نیز منافاتی با توحید ندارد. زیرا پزشک به واسطهٔ اسباب مادی و آنان به واسطهٔ اسباب غیرمادی این کار را انجام می دهند

خلاصه درس سوم

۱. روحیه حق پذیری : کسی که در مقابل حق تسلیم است، به آسانی وارد مسیر بندگی می شود .
۲. افزایش معرفت به خدا : با افزایش معرفت و ایمان به خدا انگیزهٔ ما برای پرستش افزایش می یابد.
۳. راز و نیاز با خداوند و کمک خواستن از او : مناجات با خدا محبت خداوند را در قلب تقویت می کند.
۴. یاد معاد و روز حساب: توجه به حیات جاودانه و رقم زدن سرنوشت بدست انسان سبب اخلاص است
۵. انجام عمل صالح : عمل صالح، انسان را پرورش می دهد و وجودش را خالص می سازد .
- راه های رسیدن به حقیقت بندگی و اخلاص

۱. عدم نفوذ شیطان در انسان :
۲. دستیابی به معرفت و اندیشه های محکم و استوار
۳. راز و نیاز با خداوند و کمک خواستن از او :
۴. دیدار محبوب حقیقی و تقرب به او:
۵. حیات جاویدان، بی نیازی مطلق و اطاعت نظام آفرینش از فرامین انسان با اخلاص.
- ثمرات اخلاص

تهیه و نگارش : مصطفی حاجی محمدی